

4. חנוך בסוכה של הילני המלכה

1. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף ב עמוד ב – דף ג עמוד א

מיתבי: סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה - פסולה, ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה. אמר רבי יהודה: מעשה בהילני המלכה בלוד, שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר. - אמרו לו: משם ראייה? אשה היתה ופטורה מן הסוכה. - אמר להן: והלא שבעה בנים הוו לה. ועוד: כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים. למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים? הכי קאמר להו: כי תאמרו בנים קטנים היו, וקטנים פטורין מן הסוכה, כיון דשבעה הוו - אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו. וכי תימרו: קטן שאינו צריך לאמו - מדרבנן הוא דמחייב, ואיהי בדרבנן לא משגחה - תא שמע: ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים. בשלמא למאן דאמר בשאין דפנות מגיעות לסכך בחלוקת - דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום אוריא. אלא למאן דאמר בסוכה קטנה מחלוקת, וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה? - אמר רבה בר רב אדא: לא נצרכה אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות. - וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות? - אמר רב אשי: לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה. רבנן סברי: בניה בסוכה מעליא הוו יתבי, ואיהי יתבה בקיטוניות משום צניעותא, ומשום הכי לא אמרי לה דבר. ורבי יהודה סבר: בניה גבה הוו יתבי, ואפילו הכי לא אמרי לה דבר.

2. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קיג עמוד ב

רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים בשבתא, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה: זיל דבר טלי וטליא וליטיילו התם, דאי משכחי להו מייתי להו. אלמא קסבר: קטן אוכל נבלות - אין ב"ד מצווין להפרישו

3. תוספות מסכת שבת דף קכא עמוד א ד"ה שמע

ונראה דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך דבהגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה

4. תלמוד בבלי מסכת נזיר דף כח עמוד ב – כט עמוד א

מתני'. האיש מדיר את בנו בנזיר, ואין האשה מדרת את בנה בנזיר...
גמ'. איש אין, אבל אשה לא, מאי טעמא? ר' יוחנן אמר: הלכה היא בנזיר, ורבי יוסי ברבי חנינא תלמוד אמר ריש לקיש: כדי לחנכו במצות. אי הכי, אפ"ל אשה נמי! קסבר: איש חייב לחנך בנו במצות, ואין האשה חייבת לחנך את בנה. בשלמא לרבי יוחנן, דאמר הלכה היא בנזיר, אמטו להכי בנו אין, בתו לא, אלא לריש לקיש, אפילו בתו! קסבר: בנו חייב לחנכו, בתו אינו חייב לחנכה

5. תוספות ישנים מסכת יומא דף פב עמוד א ד"ה שמונה

בן שמונה בן תשע מחנכין ובתינוקת. ק"ל דאמרי' בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (דף כח ב) גמרא האיש מדיר את בנו בנזיר כדר"ל דאמר כדי לחנכו במצות בנו אין בתו לא דבתו אין חייב לחנכה וי"ל דהתם לא איירי אלא דוקא לענין נזירות אבל ודאי לענין שאר מצות חייב לחנכה וא"ת הא דאמרינן בכל דוכתא קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו השתא חנוכי מחנכין אפרושי מאיסורא מיבעי ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דחינוך לא שייך אלא שיעשה מצוה ולא פרושי מאיסורא והא (דמוזהרין) [דקרינן] הכא [חינוך] במה שמענין אותו ביה"כ אין זה אפרושי מאיסורא שמפרישין אותו מלאכול אלא הוא חינוך שמחנכין אותו במצות וענינתם את נפשותיכם ור' אומר דחינוך לא שייך אלא באב אבל באדם אחר לא שייך ביה חינוך הלכך נמי אין נזהרין להפרישו ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ושבעה בניה בסוכה שמא הוה להם אב וחנכם בכך ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכם למצוה בעלמא. מ"ר:

6. רבי עקיבא איגר מסכת סוכה דף ב עמוד ב ד"ה מדרבנן

שם מדרבנן הוא דמחייב. עיין יומא דף פב ע"א בת"י ד"ה בן שמנה ובמ"ש שם היתה מחנכתם למצוה בעלמא, וק"ל ואיך אמרי' בסוגיא' וכ"ת קטן שא"צ לאמו מדרבנן הוא דמחייב ואיהי בדרבנן לא אשגחה ת"ש ועוד וכו' הא אפ"ל מדרבנן לא מחייבה איהי לחנך אותם וצע"ג.

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ עמוד ב

אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון, דאורייתא או דרבנן? למאי נפקא מינה - לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת (בשלמא) דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, (אלא אי) + מסורת הש"ס: [ואי] + אמרת דרבנן - הוי שאינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. מאי? - תא שמע, באמת אמרו: בן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה; אבל אמרו חכמים: תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. אי אמרת בשלמא דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן - אתי דרבנן ומפיק דאורייתא? - ולטעמך, קטן בר חיובא הוא? - אלא, הכא במאי עסקינן - כגון שאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן.

8. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יט עמוד ב

משנה. הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, רבי יהודה מכשיר בקטן.

9. תוספות מסכת מגילה דף יט עמוד ב ד"ה ורבי יהודה

ורבי יהודה מכשיר - קשה באיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מאי טעמא דרבי יהודה דמכשיר והא אמרינן בסוף פ' בתרא דראש השנה (דף כט.) כל שאינו מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתן ואי הגיע לחינוך מאי טעמא דרבנן דפסלי והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן וא"כ קשיא אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן דהכי נמי אמרינן פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) דבן מברך לאביו אף על פי שהוא קטן ויוצא בברכתו ומוקי לה התם כגון שאכל האב כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן ואתי קטן שחיובו דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ואמאי לא אמרינן כן במגילה וכן בפ' לולב הגזול (סוכה דף לח: ושם) דאמר אין קטן מוציא [בקריאת הלל] ועונין אחריו מה שהן אומרים מאי שנא מברכת המזון וי"ל דלעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפ"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חיובא אפילו בגדולים אלא מדרבנן וקטן אין מחויב אלא מדרבנן אפילו בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב דאורייתא ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן אבל ההיא דבהמ"ז מיירי שהקטן אכל כדי שביעה דהוי חיובא דאורייתא וליכא אלא חד דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן

10. מלחמת ה' מסכת ברכות דף יב עמוד א

ומגיה ספרים הגיהו במיעוט נוסחאות ולטעמך בן מברך לאביו אלא טעות היא דקטן אפילו הגיע לחינוך אינו מוציא אחרים אפילו דרבנן כדתנן הכל כשרים לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן וטעמא דמלתא משום דחינוך מצוה דאביו הוא ואיהו לאו בר חיובא הוא כלל וכן אמרו בהלל כשהיה מקרא קטן

11. מרדכי מסכת מגילה פרק הקורא למפרע רמז תשצז

ונשאל לה"ר טוביה מווינ"א איך סגיא נהור פוטר בניו ובניו ביתו מקידוש והא לרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות פרק החובל א"כ לא מיחייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא והשיב דאשכחן דכוותיה גבי קידוש גופיה דאמרינן פרק תפלת השחר מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס והתם מוכח דהיינו שעה ורביע קודם הלילה שעדיין לא קידש היום דאין לומר דשאני התם דתוספת שבת דאורייתא כדאמר פ"ק דראש השנה ור' ישמעאל (דאמר) דמוסיף מחול על הקודש מנא ליה נפקי ליה מדכתיב תשבתו שבתכם אלא דוקא לאחריה (*דעד) [*דעל עד] הערב דמינה סליק קאי שהוא תוספת של אחריה דוקא והשתא ניחא הא דקאמר פ"ק דמו"ק הלכתא לר' ישמעאל דבתוספת שלפניה מיירי התם לכך קאמר הלכתא היא ולא קרא וא"כ (לר"ע) (לר' ישמעאל) דאמר הלכתא לא הוי תוספת שבת מה"ת ואפ"ה נפיק בההוא קידוש דמקדש מבע"י דאינו אלא מדרבנן ע"י קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך גם בנדון זה האי סגי נהור יש לומר שמוציא אחרים המחויבים מדאורייתא אף על פי שאינו מחויב הוא אלא מדרבנן דאע"ג דגבי נשים פרק מי שמתו פריך גבי ברכת המזון אלא אי אמרת דרבנן היכי אתי דרבנן פירוש נשים ומפיק דאורייתא פי' אחרים יש לומר דשאני נשים דלא יבואו לידי חיוב לעולם אבל זה יכול לבא לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח והואיל וכן יכול להוציא אחרים ידי חובתן אף על פי שהוא מדרבנן והם מדאורייתא דהא פרק שלשה שאכלו אמר ר' יוחנן לעולם אינו מוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן ואף על גב דכזית וכביצה אינו אלא מדרבנן כדאמרינן פרק אלו עוברין דקאמר התם אסמכתא נינהו אפ"ה מוציא מי שאכל כדי שביעה גמורה שהוא דאורייתא הואיל ויכול לבא לידי חיוב דאורייתא אם יאכל עד שישבע ומיהו נ"ל דאין ראיה לכאן דהתם בידו להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא אבל כאן אין בידו להביא

עצמו לידי חיוב דאורייתא באותה שעה ומ"מ ראייה היא מקידוש שרשאי לומר על הכוס מבע"י אף על פי שאין בידו להביא עצמו לכלל חיוב דאורייתא באותם שעות וה"ל לגבי יציאת קידוש כמקדש באמצע השבוע לשם שבת

12. חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף ב עמוד ב ד"ה אמר רבי יהודה

אמר רבי יהודה מעשה בהילני וכו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא ע"פ חכמים. מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות [צריך] לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול דהא מייחנן ראייה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגיא דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב חנוך לנער על פי דרכו, וגדולה מזו אמרו במסכת עירובין (מ' ב') גבי זמן ביום הכפורים ליטעמיה לינוקא דלמא אתי למיסרך, והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה.

13. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מו עמוד ב

אמר רבי זירא: לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא. מאי טעמא? דינוקא מקנא - קני, אקנויי - לא מקני, ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו

14. מרדכי מסכת סוכה פרק לולב הגזול רמז תשנ"ט

וכתב ראב"ן ומיהו אם הוא אוהז עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי ונקיי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוק נוטל אותם מעצמו ומברך עליו: